

TARİHSEL CANLANDIRMANIN TANIMI, SINIFLANDIRILMA ÇABASI, TARİH EĞİTİMİ İLE OLAN İLİŞKİSİ

*Neval AKÇA BERK**

ÖZET

Canlandırma kavramı farklı disiplinlerde kullanılmakta ve söz konusu bu disiplinlerde farklı tanımlamalarla ifade edilmektedir. Farklı disiplinlerde kullanılmasının ve tanımlanmasının dışında canlandırma çeşitli tarih konulu türlere de ayrılmaktadır; bunlar yaşayan tarih performanslarından müze sergilerine, tarihi tiyatrolardan televizyona, filme, gezi konferanslarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Tarihsel canlandırma ile ilgi literatür incelendiğinde uygulamaların belirli bir sınıflandırma kapsamında gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. Bu uygulamalar özel gün ve haftalar, festival gibi öğrencilerin bu tür uygulamalara çoğu zaman seyirci olarak katıldığı organizasyonlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu çalışma kapsamında canlandırmanın literatürde yer alan tarih konulu türlerinden tarihsel canlandırmanın tanımı, sınıflandırılma çabası ve tarih eğitimi ile olan ilişkisi tartışılmaktadır. Bu bağlamda tarihsel canlandırmaya yönelik olarak dünyada ve Türkiye’de yapılan uygulamalar incelenmiş; tarihsel canlandırma uygulamaları tarihi dönemlerine, tarihi mekânlarına ve müze türlerine göre olmak üzere sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Söz konusu bu sınıflandırma kapsamında tarihsel canlandırmanın tarih eğitimi ile ilişkisi tartışılmış, belirli gün ve haftalar kapsamında belediyeler, sivil toplum kuruluşları gibi kurumların öncülüğünde uygulanmaya çalışılan tarihsel canlandırmanın tarih eğitiminde yeterince kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Tarih dersinde gerçekleştirilecek tarihsel canlandırma uygulamalarının öğrencilerin geçmişe dair bilgilerini kullanarak kendi kişisel deneyimlerini yaşamalarına olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin üst düzey becerilerinin geliştirilmesi, kendi kişisel deneyimleri ile geçmişe daha anlamlı kılabilmesi için tarih dersinde bu tür uygulamalara yer verilmesi tavsiye edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Canlandırma, tarihsel canlandırma, tarih eğitimi.

* Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, El-mek: nevalakca@gmail.com

**THE DEFINITION OF HISTORICAL REENACTMENT,
CLASSIFICATION EFFORT, ITS RELATION WITH HISTORY
EDUCATION**

ABSTRACT

The concept of reenactment is used in different disciplines so these disciplines are expressed different definitions. Reenactment is also divided into various types of history. Except for the use of different disciplines and definitions, these are living history performances, museum exhibits, historic theatre, films and travelogues. In reviewing the literature of historical reenactment, it is observed that applications were not performed within specific classification. Most of the time students participated in these applications as a spectator carried out within the framework of organizations such as special days, weeks and festivals. In these study, the definition of historical reenactment, classification effort and its relation to history education are discussed. In this context, application of historical reenactment samples are examined in the world and Turkey and historical reenactment applications are classified according to historical period, historical place and types of museums. Under this classification, relation between history education and historical reenactment are discussed and as a result of this it is obtained that historical reenactment which is put into practice under the leadership of municipal governments and non-governmental organizations on special days and weeks, is not sufficiently used in history education. In history class, it is expected that students can live their personal experience by using their knowledge about history in historical reenactment. It is advised that historical reenactments should take place in history lessons to provide developments of metacognition skills and also to make more significant of historical awareness with their own personal experience.

Key Words: Reenactment, historical reenactment, history education.

Giriş

Canlandırma kavramı tiyatro, edebiyat, eğitim, sinema ve televizyon, turizm, mimarlık ve kent yerleşmeleri gibi farklı alanlarda kullanılmakta ve kullanıldığı farklı alanlarda farklı tanımlamalarla ifade edilmektedir. Genel anlamıyla Türk Dil Kurumu tarafından canlandırma:

“kişileştirme; otel, tatil köyü gibi turistik yerlerde konukları eğlendirmek için çeşitli oyunlar, gösteriler yapma, animasyon; sinema ve televizyonda tek tek resimleri veya hareketsiz cisimleri gösterim sırasında hareket duygusu verebilecek bir biçimde düzenleme ve filme aktarma işi; geçmiş bir olayın gelişmesini ve sonucunu aynı biçimde yansıtarak sunma”

olarak tanımlanmaktadır (<http://tdkterim.gov.tr>,13.09.2011). Edebiyat ve Söz Sanatları Terimleri Sözlüğü'nde (1948) “*her şeyi göz önünde imiş gibi gösteren canlı bir anlatış*” olarak açıklanmaktadır. Greenwood Dictionary of Education (2003: 20)'da ise canlandırma “*hayata yeniden getiriş*” olarak ifade edilmekte; Dictionary of Education'da (2002: 24) görsel efektler

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012*

içerdiği için canlandırmanın çocukların ilgi odağı olduğuna ve derse olan ilgilerini artırdığına vurgu yapılmaktadır.

Söz konusu tanımlarda dikkati çeken, canlandırmanın soyut olanı somutlaştırmaya yönelik olmasıdır. Canlandırmada mutlaka tiyatronun gereçlerine gereksinim olmamakla birlikte sınıfta uygulamaları kolaylıkla yapılabilir. Bedensel ve duyuşal güçleri birleştiren dramatize etme yani canlandırmanın amacı etkin bireyi yaratmaktadır (Genç, 2004: 46).

Canlandırma, İngiltere ve Amerika gibi farklı ülkelerde yapıyor görünmesine rağmen törensel oyunlar bizlere en geniş anlamda canlandırmanın yeni olmadığını hatırlatmaktadır. Canlandırma hem gerçek hem de hayal edilenin esnekliğinde rol oynamaya yakınlaşmaktadır. Birbirinden ayrılmış olan çalışma ve oyunun birleşik tutkularını yerine getirmekte olan canlandırma, kişinin kendi araştırmasının destekçisi olarak davranmasını, giyinmesini, rol yapmasını, diğerleriyle işbirliği yapmasını gerektirmektedir. Bu durum kişinin kendini geliştirmesini beraberinde getirmektedir.

Canlandırma yaratıcı oyunları, kendini geliştirmeyi, entelektüel zenginleşmeyi ve sosyalliği bünyesinde birleştirebildiği için başarılı bir aktivitedir. Canlandırma çeşitli tarih konulu türlere ayrılmaktadır, bunlar yaşayan tarih performanslarından müze sergilerine, tarihi tiyatrolardan televizyona, filme, gezi konferanslarına kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu türler arasında önemli farklılıklar bulunmakla birlikte ortak metodolojileri ve konuların seçimi birbiriyle bağlantılı olabilmektedir (Agnew, 2004: 327). Bu çalışma kapsamında canlandırmanın literatürde yer alan tarih konulu türlerinden “tarihsel canlandırma” uygulamaları ele alınmakta, var olan uygulamalardan hareketle tarihsel canlandırma sınıflandırılmaya çalışılmaktadır.

Dünyada ve Türkiye’de gerçekleştirilen tarihsel canlandırma uygulamaları genel olarak belirli gün ve haftalar kapsamında profesyonel kişiler veya topluluklar tarafından gerçekleştirilmekte fakat tarih eğitimi kapsamında uygulamalarına, dolayısıyla öğrencilerin bu tür uygulamalara dâhil edildiği uygulamalara daha az sıklıkla rastlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında tarihsel canlandırmanın tarih eğitimi ile olan ilişkisi de bu çerçevede tartışılmaya çalışılacaktır.

Tarihsel Canlandırmanın Tanımı

Tarihsel canlandırma aktiviteleri sosyal, kültürel, eğitsel ve eğlenceli olabilmekte; geçmişten gelen bazı gerçeklerin ve bakış açılarının (dönemin kıyafetlerini giyme, müziklerini dinleme, yemeklerini yeme ve uygun atmosferini yeniden oluşturmayı deneme gibi) yeniden oluşturulması ve gerçekleştirilmesinden meydana gelmektedir. Amaç, belirli tarihsel gerçekler veya durumları, belli bir süre içinde o döneme en yakın anlamıyla yaşamaktır (Sanchez, 2009: 13).

Bu bağlamda tarihsel canlandırma; geçmişin fiziksel ve psikolojik deneyimler yoluyla tekrar canlandırıldığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, tarihsel canlandırma katılımcıları yelkenli gemilerle başa çıkma denemelerini, açlık sıkıntılarını, deniz tutmasını, güçsüzlük yüzünden aşağılanmayı, memleket özlemine, korkuyu o dönemdeymiş gibi yaşayarak test eder. Bu deneyim Edmund Burke’nin (1998: 86) “*beynin yaşayabileceği en güçlü duygu*” olarak adlandırdığı durumdur. Bu duygu durumu ile birlikte ortaya çıkan, derin bilgiler ve bu bilgileri deneyimleyerek öğrenmenin verdiği üstünlüktür; süreç sonunda beceriler elde edilir ve görevler başarılıdır. Bu durum canlandırılan olaya tamamen motive olma durumunu gerektirir ve tarihsel canlandırmanın ardından yapılması gereken geçmişten günümüze tekrar geri dönmektir (Agnew, 2004: 330).

Tarihsel canlandırmanın ilk örnekleri Romalıların amfi tiyatrolar içinde gösteri amacıyla kendi ünlü savaşlarını canlandırmalarına dayanmaktadır. Sonraki dönemlerde farklı tarihsel temalarla gerçekleştirilen tarihsel canlandırmalar on dokuzuncu yüzyıldan itibaren İngiltere,

Turkish Studies

Amerika gibi birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır. İngiltere’de 1950’li yıllarda tarihsel canlandırma, ortaçağ dönemi ile ilgili canlandırmalarla daha yaygın hale gelmiştir. 1960’lı yıllarda bazı gruplar, 1641–1651 yılları arasında İngiltere iç savaşları ve yaşamını canlandırmaya karar vermiştir. Daha sonra bir grup insan Napolyon dönemiyle ve 1981–1982 yılları arasında İngiltere’de kurulan Napolyon derneğinin kuruluşunu canlandırmaya karar vermiş, İngiltere ve Fransa’daki diğer derneklerde buna katılmıştır. Amaçları, döneme ait mümkün olduğu kadar doğru sahneler yaratmak olup, bu canlandırmalar yalnızca tiyatral bir performans değil, süslü bir elbise partisi veya karnaval geçit töreni olmuştur. Dernekler, on sekizinci yüzyıl sonu ve on dokuzuncu yüzyıl başlarında günlük yaşamı bütün yönleriyle yeniden canlandırırken mümkün olduğu kadar dikkatli davranmaya çalışmışlardır. Napolyon dönemi savaşlarının İspanya ve Portekiz’de de canlandırılması insanların ilgilerini çekmiş; tarihsel canlandırma konu ve dönemleri geniş bir aralığı kapsayarak yayılmaya başlamıştır. Ardından Roma ve Ortaçağ dönemlerine ilişkin canlandırmaları temel alan dernekler ortaya çıkmıştır. Tarihsel canlandırmada tarih yazımı modasına benzer bir moda gelişmiştir; başlangıç noktası olarak siyasi ve askeri tarihi konu alan tarihsel canlandırma zamanla üzerinde çalışılarak günlük yaşam, halk kitlelerinin başkahramanlarının eylemleri gibi farklı konularda daha da geliştirilmiştir. (Sanchez, 2009: 13–14).

Tarihsel canlandırma konularının farklılaşarak gelişmesini; bireylerin tarihe olan merakları ve geçmişe ilgi duymalarını Anderson (1984) üç ana nedene bağlamaktadır. Bunlardan ilki bireylerin içinde buldukları şimdiki zamandan kaçma isteği, ikincisi eski dönemlere yönelik nostaljik bir istek duymaları ve son olarak eski zamanlarda günlük yaşama duydukları meraktır. Anderson (1984) tarihsel canlandırmaya katılan kişilerle yaptığı çalışmada, katılımcıların birçoğunun tarihsel canlandırmayı gerçekleştirdikleri zaman dilimini ‘*zamanda büyüdü bir an*’ olarak nitelendirdiklerini; çevreleri ile zihinlerinin geçmişle fiziksel ve zihinsel bir bütünlükte olduğunu ifade ettiklerini belirtmektedir.

Anderson (1985:3) tarihsel canlandırmayı “*başka bir zamandaki hayatı canlandırma çabası*” olarak tanımlamaktadır. Ona göre, geçmişin sergilenmesi yöntemi geçmiş yaşam için “*zamanda bir seyahat yöntemi*” ve kişi tarafından “*başka bir zamanda bir girişim*”dir.

Tarihsel canlandırmanın tarihi bir yerin bağlamını, süreçlerini, insanların yaşamını ve bugünün dünyasıyla kültürel farklılıklarını karşılaştırmada etkili olduğu öne sürülmektedir. Bağlam ve süreç, yer-zamanla ilgili ilişkilerle bağlantılıdır. Anderson ve arkadaşları tarihsel canlandırmada doğrudan görme, ses, koku, dokunuş ve tat alma gibi olanakların bütünsel tarih deneyimine katkıda bulunduğuna vurgu yapmaktadırlar (Kelsey, 1976: 24). Bu açıdan bakıldığında duyuşsal bilgilerin entelektüel çaba için tamamlayıcı olduğu düşünülebilir (Welsch, 1974: 359).

Konusunu tarihten alan olayları yeniden canlandırma kavramı; en yalın ifadesi ile tarihî bir olayın veya karakterin yeniden hayat bulmasıdır (Kılıç, 2010). Tarihsel canlandırma, geçmişteki insanların yaşadıklarını aynen yaşamaya çabalayan katılımcıların gerçekçi tarihi yeniden oluşturmalarına olanak sağlayan eğitsel aktivitelerdir. Böylelikle katılımcılar ile geçmiş arasında var olan öznellik boşluğu doldurulmaktadır (Handler ve Saxton, 1988: 247). Tarihsel canlandırmada katılımcılar kendilerini tarihte yaşıyor gibi canlandırırken geçmişteki olaylar günümüzdeymiş gibi sunulmakta ve böylelikle tarih canlı bir hale gelmektedir.

İlgili literatürde (Barnes, 1978; Anderson, 1982; Turner, 1985; Galssberg, 1986; Handler, 1987; Bell, 2002; Gaps, 2002; Cook, 2004; Hunt, 2004; During, 2007; Coles ve Armstrong, 2008; Sanchez, 2009) tarihsel canlandırmanın dört farklı adlandırma ile kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bunlardan en yaygın olarak kullanılan “*yaşayan tarih*” (living history) adlandırılmasıdır. Bir diğeri ise “*tarihi yeniden yapma-yaşama*” (historical recreation) olup, “*yaşayan tarih*” ile birbirinin yerine kullanılabilir. Her iki adlandırmada da tarihi günlük yaşama getirme girişimi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

gerçekleştirilen aktivitenin katılımcılar veya yeniden yaratımcıların oluşturduğu belirli bir kitle için sadece zevk amaçlı yönlendirildiği bir süreci ifade etmektedir (Sanchez, 2009: 14).

İsveç'te bir eğitim modeli olarak uygulanan; bir kişi, olay veya mekânın o dönemin tüm yönleriyle ele alınarak yeniden canlandırıldığı "*zamanda yolculuk*" (time travel) adlandırması ise bir başka kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavram tarihi çevre eğitimi kapsamında pedagojik bir yaklaşım olarak ele alınmakta, titiz bir tarihsel araştırma ve rol oynamayı eğitim ile birleştirdiği öne sürülmektedir. (<http://www.bridgingages.com/2/1.0.2.0/5/What'sHistoricEnvironmentEducationandTimeTravels.pdf>, 20.10.2011).

Bir diğer adlandırma ise "*tarihin yeniden sahnelenmesi-canlandırılması*" (historical reenactment) olarak ilgili literatürde yer almakta olup "*zamanda yolculuk*" adlandırması ile amaç açısından benzerlik göstermektedir. Her iki adlandırmada da amaç katılımcılar için tarihi canlı hale getirerek tarihi bir olayı deneyimlemeyi sağlamaktır. Tarihin yeniden sahnelenmesi-canlandırılması, belirlenen bir tarihsel döneme ait sosyal, kültürel veya siyasal bir olayı o döneme ait kostüm, müzik, yemek, el ürünleri gibi unsurlarla dönemin atmosferinin oluşturulduğu tarihî mekânları kullanarak ve o dönemde yer alan kişilerin yerine geçerek anı yeniden yaşamak olarak tanımlanabilir. Çalışma kapsamında da bu farklı adlandırmalardan *tarihin yeniden sahnelenmesi/canlandırılması (historical reenactment)*" kavramı temel olarak benimsenmiştir.

Tarihî deneyimleme amacı açısından diğer adlandırmalarla ortak yönü olmakla birlikte, "*tarihin yeniden sahnelenmesi/canlandırılması (historical reenactment)*" kapsamında fantastik yaratıcılık unsuru bulunmamaktadır. Aynı zamanda söz konusu bu adlandırmada tarihî gerçeklik temel şart olarak öne sürülmektedir (Gapps, 2002:7–12).

Sonuç olarak tarihsel canlandırma uygulamaları çok eski dönemlere dayanmakta olup farklı adlandırmalarla literatürde yer almaktadır. Tüm tarihsel canlandırma uygulamalarında tarihi gerçeklik çerçevesinde canlandırılan dönemin tarihi atmosferini oluşturmak, bu bağlamda gerçekleştirilecek önemli bir tarihi olaya tanık olmak ve bu deneyimi yaşamak ortak nokta olarak ifade edilebilir.

Tarihsel Canlandırmanın Sınıflandırılma Çabası

During (2007: 313–315)'e göre tarihsel canlandırma kategorisi çeşitli alt türleri kapsamaktadır. Bunlardan ilki tarihi bir olayın meraklılar tarafından organize edilen eğlenceye yönelik imitasyonu, ikincisi tarihi bir türün yeniden üretimi (ortaçağ turnuvası veya sıklıkla turizm amacıyla tarihi bir durumun yeniden üretimi), bir diğeri ise tarihi bir olayın medya (genellikle televizyon) için tekrarlanmasıdır. Bir diğer yaklaşım tarihsel canlandırma kavramını alt dallara ayırmak yerine söz konusu kavramı temel bileşenlerine ayırmaktadır. Tarihsel canlandırma şu öğelerin sentezleridir: Anma töreni uygulamaları, taklit veya imitasyon uygulamaları, anlamlı ortak performanslar ve özel tarihi olaylarla spesifik ilişkiler.

Tarihsel canlandırmayı yaşayan tarihin bir bölümü olarak ele alan Anderson (1984)'a göre yaşayan tarihin diğer bölümlerini deneysel veya taklit edici arkeoloji ve yaşayan tarih müzeleri oluşturmaktadır. Anderson'a (1984: 38) göre, yaşayan tarih geçmişin eski, kirli, statik kuru, tozlu metotlarından bunalan bireyler için bir alternatiftir.

Yirminci yüzyıldan itibaren hız kazanan tarihsel canlandırma uygulamaları ilgili literatürde ve gerçekleştirilen uygulamalarda yukarıda belirlenen alt türlerden daha farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında tarihsel canlandırma uygulamaları araştırmacı tarafından şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Turkish Studies

- I. Tarihi Dönemlerine Göre Tarihsel Canlandırmalar
 - Klasik Dönem Tarihsel Canlandırmaları
 - Ortaçağ Dönemi Tarihsel Canlandırmaları
 - Rönesans Dönemi Tarihsel Canlandırmaları
 - Modern Dönem Tarihsel Canlandırmaları
- II. Tarihi Mekânlarına Göre Tarihsel Canlandırmalar
 - Konularını Askeri ve Siyasi Tarihten Alan Tarihsel Canlandırmalar
 - Konularını Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Tarihten Alan Tarihsel Canlandırmalar
- III. Müze Türlerine Göre Tarihsel Canlandırmalar
 - Açık Hava Müzesi Tarihsel Canlandırmaları
 - Yaşayan Tarih Müzesi Canlandırmaları

I. Tarihi Dönemlerine Göre Tarihsel Canlandırmalar

Tarihsel canlandırma uygulamalarında en yaygın ve popüler olan eğilim tarihi dönemlere göre gerçekleştirilen canlandırmalardır. Mevcut uygulamalar hangi tarihi döneme yönelik ise bu uygulamalarda o döneme ait kostüm, müzik, yemek, el ürünleri gibi unsurlarla dönemin atmosferinin oluşturulmasında o döneme ait gerçek bir tarihi mekânın kullanılması esastır. Fakat bazı uygulama örnekleri gerçek tarihi bir mekân yerine sonradan oluşturulan veya kurulan taklit/imitasyon mekânlarda gerçekleştirilmektedir. Bu uygulama örnekleri de bu alt başlık altında yer alan kategoriler kapsamında değerlendirilmektedir.

Klasik dönem tarihsel canlandırmaları Eski Yunan döneminin, özellikle Roma ordusu ve Antik Yunan dönemi donanımlı savaşçı askerlerinin tasvirine yöneliktir. Bu anlamda tarihsel canlandırma gruplarının birçoğu Roma lejyonuna odaklanmakta, tarihsel canlandırmalarda görev alan tüm canlandırmacılar söz konusu lejyonları mümkün olduğu kadar tarihsel gerçekliğe bağlı kalmaya çaba harcamaktadır. Bu ilginin nedeni Roma askerlerinin silahlarını, tatbikatlarını, marşlarını ve alay savaşlarını, birbirlerine olan davranışlarını halka göstermek olarak açıklanmaktadır. Klasik dönem Roma tarihsel canlandırma gruplarının daha küçük bir alt grubu olan Romalı Gladyatörler oyuncu grubu klasik dönem tarihsel canlandırmaları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu gruplar gerçekleştirdikleri tarihsel canlandırmalarda mümkün olduğu kadar tarihi gerçekliğe uygun olarak gladyatör savaşlarını konu almaktadırlar (Miller, Vandome ve Brewster, 2010: 21).

Ortaçağ dönemi tarihsel canlandırmaları, konularını on beşinci yüzyılın sonlarında Avrupa tarihinde yer alan olaylardan alma eğilimindedir. Bu dönemi canlandıran gruplar daha küçük bir zaman dilimine, kendi ilgileri doğrultusunda belirli bir yüzyıla, özel on yıllık dönemlere veya hükümdar dönemlerine ait otantik canlandırmaları konu almaktadırlar. Ortaçağ dönemi canlandırmaları 1960'lı yılların sonlarında İngiltere, İrlanda, İskoçya ve Galler gibi dünyanın her yerinden katılan gruplarla hızla büyümektedir. İngiltere'de Ortaçağ tüccarları, müzisyenleri ve yemek servisleri yüksek otantiklik düzeyinde meraklıları tarafından gerçek tarihi mekânlarda yeniden canlandırılmaktadır. Birleşik Krallık'da yer alan canlandırma grupları yaz aylarında şenlikler, festivaller, fuar alanları ve okullarda görülebilmektedir. Fransa'da yer alan canlandırma grupları ise söz konusu dönem kapsamında yüzyıl savaşlarını temsili Agincourt Savaşı

Turkish Studies

canlandırması ile gerçekleştirmektedir. Almanya’da ise ortaçağ canlandırmaları genellikle Rönesans dönemi fuarları ve yaşam öyküleri ile ilişki olmasına rağmen son yıllarda savaş konulu tarihsel canlandırmalar daha yaygın olarak gerçekleştirilmektedir. Polonya’da her yıl 15 Temmuz’da gerçekleştirilen Grunwald savaşı canlandırması çeşitli ülkelerden binlerce insanın katılımıyla gerçekleştirilmektedir. İsveç’de gerçekleştirilen ortaçağ tarihsel canlandırmaları ise “ortaçağ pazarları” olarak karşımıza çıkmaktadır. Gotland ortaçağ pazarı bunlardan en yaygın olarak uygulanan tarihsel canlandırma (LLC Books, 2010).

Rönesans dönemi tarihsel canlandırmaları konularını on altıncı yüzyıl ve on sekizinci yüzyıl ortalarına kadar olan dönem olayları ve coğrafi keşiflerden almaktadır. Bu dönem tarihsel canlandırmaları kapsamında gerçekleştirilen en yaygın uygulama İngiltere İç Savaşı ve Doğu Avrupa’da Polonya-Litvanya birliğidir. Rönesans dönemi fuarları da bu dönem kapsamında yaygın olarak gerçekleştirilen bir tarihsel canlandırma konusu olup çoğu zaman gerçekleştirilen uygulamalarda otantik eğilim yerini eğlenceye bırakabilmektedir (Hephaestus Books, 2010).

Modern dönem tarihsel canlandırmaları, on sekizinci yüzyıldan günümüze kadar meydana gelen olayları konu almaktadır. Bu dönem tarihsel canlandırmaları Kraliyet donanması gücünün zirvesi, Napolyon savaşları ve Yedi Yıl savaşları gibi olaylarla başlamakta, İkinci Dünya Savaşı, Kore ve Vietnam savaşları gibi savaşlarla günümüze kadar yaşanan olaylara kadar uygulanabilmektedir (LLC Books, 2010).

Yirmici yüzyıldan itibaren dünya çapında yaygın olarak uygulanmakta olan tarihsel canlandırma konularına bakıldığında çoğunluğunun savaş canlandırmaları olduğunu ifade etmek mümkündür. Son yıllarda ise gerçekleştirilen tarihsel canlandırma uygulamaları savaşlardan çok geçmişte yaşayan insanların günlük yaşamında neler yaptığı, yaşadığı, hayatlarını nasıl devam ettirebildiklerini deneyimleme üzerine inşa edilmektedir. Söz konusu bu durum tarihte yaşanan savaşlara, kahramanlara ve hükümdara duyulan ilginin yerini sıradan insanların günlük yaşantılarına bırakması ve barış eğilimli toplum oluşturmaya katkı sağlama amacı ile açıklanabilir.

II. Tarihi Mekânlarına Göre Tarihsel Canlandırmalar

Tarihsel canlandırma uygulamaları incelendiğinde tarihi olaya ait gerçek bir tarihi mekânın kullanılması o tarihsel canlandırma uygulamasını daha da gerçekçi kılmaktadır. Bu nedenle tarihi bir mekânın kullanılması tarihsel canlandırma uygulamalarında vazgeçilmez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık kapsamında araştırmacı ilgili literatürden ve gerçekleştirilmiş olan tarihsel canlandırmalardan yola çıkarak konularına göre tarihi mekânlarda yapılan tarihsel canlandırmaları sınıflandırmaya çalışmaktadır.

• Konularını Askeri ve Siyasi Tarihten Alan Tarihsel Canlandırma Türleri

Tarihsel canlandırma uygulamalarının ortaya çıkış süreci dikkate alındığında söz konusu canlandırma uygulamalarının konularını askeri ve siyasi tarihten aldığı, gerçekleştirilen uygulamaların belirlenen dönemin tarihi gerçekliğine uygun tarihi mekânlarda gerçekleştirildiğini görmek mümkündür. Konularını askeri tarihten alan tarihsel canlandırmalar kendi içinde savaş gösterileri, savaş canlandırmaları ve taktik savaş canlandırmaları olmak üzere bazı sınıflandırmalara ayrılmaktadır.

Savaş gösterileri, profesyonel canlandırma kuruluşları tarafından ortaya konan savaş taklitleri veya özel partilerde öncelikli olarak savaş döneminde ne yaşandığını kamuoyuna sunmak amacıyla ortaya konan tarihsel canlandırmalardır. Bu tür tarihsel canlandırmalar adından da anlaşılacağı üzere çoğu zaman gösteri amaçlı olup kabaca tarihte yaşanan gerçek savaşlar sırasında kullanılan temel taktik ve manevra tekniklerinin gösterildiği canlandırmalardır. Metne veya belli

bir senaryoya dayalı *savaş canlandırmalarında* tam anlamıyla savaşın yeniden canlandırılması söz konusudur. Gerçekleştirilecek olan savaş canlandırmaları, canlandırma öncesinde profesyonel kuruluşlar tarafından planlanmakta ve savaşta gerçekten yaşanan olaylar canlandırılmaktadır. Savaş canlandırmalarında genellikle yeniden canlandırılan savaşın gerçekten olduğu mekân ya da bu mekâna yakın bir yerde tarihsel canlandırma gerçekleştirilmektedir. *Taktik savaşları canlandırmaları* çoğu zaman halka açık gerçekleştirilmektedir. Bu tür canlandırmalarda tıpkı gerçek savaşlarda olduğu gibi taktik ve stratejileriyle birbirlerini yenmek için savaşan iki taraf bulunmaktadır. Herhangi bir metin veya senaryonun yer almadığı bu tür canlandırmalar daha önce belirlenen bir yerleşkede gerçekleştirilmekte olup üzerinde anlaşılan fiziksel ve zaman sınırlamaları ile zafer koşulları gibi temel şartları bulunmaktadır. Taktik savaşları canlandırmaları canlı rol yapma oyunlarının bir formu olarak ele alınmakta, silah kontrolünün yönetmeliklere bağlı olarak yapıldığı ve gerçek ateşli silahların kullanıldığı askeri canlandırma taktiklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Hadden, 1999: 130–138).

Konularını askeri tarihten alan tarihsel canlandırmalar dünyada yaygın olarak kullanılmaktadır. İtalya Arezzo’da her yıl, eylül ayının ilk pazar günü on üçüncü yüzyıl silahlı şövalyelerin müsabakası olarak “*At üzerinde mızrak döğüşü – Saracen*” olarak ifade edilen tarihsel canlandırma gerçekleştirilmektedir. Pizze’de ise “*Köprü Savaşı*” olarak ifade edilen tarihsel canlandırma haziran ayının ilk pazar günü, bir köprü’nün ele geçirilmesi için ortaçağ atmosferi içerisinde gerçekleştirilen, ortaçağ gösterileri ve savaş taklitleri yeniden canlandırmasıdır. İkinci Dünya Savaşı’nda Kanada askerlerinin İtalya Adriyatik kıyısında Ortona kasabasında yaşananlar tarihsel canlandırmaya konu olmuştur. Malta’da Fransız birliklerinin Malta’ya inişi ve fethi yeni Cumhuriyet hükümetinin yönetimi ve Fransız askerlerinin ablukaya alınmasının Malta isyanına yol açması yeniden canlandırılmaktadır (Kılıç, 2010).

Kiev’in Alman işgalinden kurtuluşunun atmış altıncı yılı münasebetiyle Kızıl Yıldız Ordu Kulübü’nün önderliğini yapan farklı yaş guruplarından yaklaşık iki yüzü aşkın üyenin katılımı etkinlikle başkent Kiev’in doksan kilometre batısında Jitomir Bölgesi’nde yeniden kazılan cephelede 1940’lı yıllarda Kızıl Ordu ve Alman Nazi kuvvetleri arasında gerçekleşen sıcak çatışmalar yeniden canlandırılmıştır. Kızıl Yıldız Kulübü Temsilcisi Igor Şerimetiv yaptığı açıklamada bir sivil toplum örgütü olarak o dönemde yaşanan olayları insanların zihinlerinde canlı tutmaya çalıştıklarını, kıyafet ve aksesuarları antikacıardan temin ettiklerini, tank, silah ve cephaneyi film yapımcılarından temin ettiklerini, bu canlandırma için uzun süre hazırladıklarını ifade etmiştir (Cihan Haber Ajansı, 7 Aralık 2009).

İstanbul’un Fethi kutlamaları kapsamında her yıl 29 Mayıs gününde gerçekleştirilen tarihsel canlandırmalar ise dünya çapında gerçekleştirilen ortaçağ canlandırmaları kapsamında ele alınabilir. En son 558. yıldönümü kutlamaları kapsamında gerçekleştirilen tarihsel canlandırmada mehteran bölüğü ve top atışları eşliğinde Yeniçerilerin surlara akını gibi tarihi atmosfere uygun tüm ayrıntılarla kentin ele geçirilmesi yeniden canlandırılmıştır.

Ülkemizde askeri konulu tarihi mekân canlandırmaları daha çok profesyonel kişiler veya askeri birlikler tarafından anma günleri ve kurtuluş törenleri kapsamında gerçekleştirilmektedir. Söz konusu anma günleri ve kurtuluş törenleri kapsamında gerçekleştirilen konusunu askeri tarihten alan tarihsel canlandırma örneği Kars Sarıkamış’ta şehit olan doksan bin askerin anma töreninde karşımıza çıkmaktadır. 27–28 Aralık 2008 tarihleri arasında doksan dördüncü anma töreni kapsamında Yukarı Sarıkamış’ta bulunan şehitlik önünde Sarıkamış Dokuzuncu Motorize Tugay Komutanlığı’na bağlı Mehmetçikler tarafından Sarıkamış harekâtı tarihsel canlandırma uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Benzer bir tarihsel canlandırma örneği 10 Ağustos 2011 tarihinde Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’ndaki Conkbayırı’nda gerçekleştirilen Anafartalar Zaferi’nin doksan altıncı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

yıldönümü kapsamında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Anafartalar Zaferi tarihsel canlandırma uygulaması İkinci Kolordu komutanlığına bağlı Yirmi sekizinci Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı'nda görevli otuz asker tarafından Anafartalar Muharebelerini canlandırması ve Conkbayırı'na top atışları sırasında Anafartalar Grup Komutanı Kurmay Albay Mustafa Kemal'in göğsündeki saate şarapnel parçasının isabet etme anı ve savaşa ara verilerek yaralı bir Anzak askerinin Türk askeri tarafından kucaklanıp siperine götürülme anı da dâhil olmak üzere tüm tarihsel atmosferin gerçekleştirildiği muharebenin geçtiği bölgede yeniden canlandırılmıştır.

Konusunu askeri tarihten alan ve gerçek bir tarihsel mekânda gerçekleştirilen bir diğer tarihsel canlandırma uygulaması Sakarya Meydan Muharebesi Zaferi'nin doksanıncı yıldönümü kapsamında gerçekleştirilmiştir. Topçu ve Füze Okulu Komutanlığı tarafından hazırlanan "*Sakarya Muharebesi Canlandırması*"nı Topçu Okulu'nda görevli personel gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen tarihsel canlandırmada Dua Tepe başta olmak üzere Polatlı ve Haymana bölgesinde yer alan ve savaşın meydana geldiği Çangaldağ, Mangaldağ, Karatepe, Kartal Tepe gibi stratejik önemi bulunan bölgelerin tanıtımı yapılmıştır. Savaşın canlandırması sırasında top atışı, makineli tüfek atışları arasında savaş meydanındaki yaralı Türk askerleri, Türk kadınının cephede yaralanan askerlere su vermesi, savaşın komutanları ile askerlerin diyalogları gibi o dönem tarihsel atmosferi yansıtan tüm unsurlar söz konusu tarihsel canlandırmanın gerçekçiliğini artıran bir unsur olarak yer almıştır.

Kurtuluş günleri kapsamında birçok belediyenin törenler kapsamına tarihsel canlandırmayı da aldığı görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta tarihsel canlandırmalarda gerçek tarihi mekânın kullanılmasıdır. Gerçekleştirilen bu türden tarihsel canlandırmalar Dering'in (2007) çalışmasında belirttiği *taklit/imitasyon uygulamaları* kapsamında ele alınabilir. Söz konusu törenler kapsamında gerçekleştirilen uygulamalara bakıldığında bu uygulamaların seyirlik ve görsel bir şölene dönüştürülerek insanların zihninde tarihi olayların canlı tutulmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Ankara Yenimahalle ve Keçiören Belediyesi ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesi bu tür uygulamalara yer vermektedir. Örneğin Ankara Yenimahalle Belediyesi, geleneksel olarak düzenlediği Çanakkale Şehitleri'ni anma programının üçüncü yılında "*Şehitlenkale Çanakkale*" isimli program kapsamında Demetevler 75. Yıl Gül bahçesinde Çanakkale Savaşı, Türk askerinin siper hayatı, arkadaşlık ilişkileri, aile özlemleri göz önüne serilerek sahra hastanesinde yaralıların tedavileri, doktor ve hemşirelerin çalışmaları canlandırılmıştır. Keçiören Belediyesi 15-18 Mart 2011 tarihleri arasında Çanakkale haftası etkinlikleri kapsamında Kalaba meydanında Çanakkale Savaşı Platosu oluşturmuş, söz konusu bu platoda cephede yaşanan olaylar, Seyit Onbaşı'nın gösterdiği kahramanlık, "*Bomba Sırtı*" adı verilen mevkiye Atatürk komutasında Türk askerlerinin karşılıklı düşman siperlerine taarruzları, yaralanan bir Anzak subayının Mehmetçik tarafından siperler arasından ölümden kurtarılması, sahra hastanesi ve karavana çadırında yaşananlar canlandırılmıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı kapsamında 19 Mayıs 2009 tarihinde Sekapark'ta Atatürk'ün katıldığı savaşlar, kongreler ve meclise hitabı canlandırmaları gerçekleştirmiştir.

Ülkemizde konularını siyasi tarihten alan tarihi mekân canlandırmaları ünlü şahsiyetleri şehirde karşılama törenleri ve belirli gün-haftalar kapsamında, askeri tarih konulu canlandırmalara benzer şekilde profesyonel oyuncular tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu tür uygulamalara verilebilecek en yaygın örneklerden biri 1997 yılından bu yana her yıl gerçekleştirilmekte olan 4 Eylül Sivas Kongresi'nin yeniden canlandırılmasıdır. Bu tarihsel canlandırma, Sivas Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesi'nde Sivas Devlet Tiyatrosu Sanatçıları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamaya benzer bir diğer örnek TBMM Genel Sekreterliği doksanıncı yıl kutlamaları komisyonu ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün ortak çalışması

sonucu tarihsel geçmişi yansıtacak malzeme, kostüm ve belgelerle desteklenen Havza mitinginin 30 Mayıs 2009 tarihinde devlet tiyatrosu sanatçıları tarafından yeniden canlandırılmasıdır.

Benzer bir tarihsel canlandırma devlet tiyatrosu sanatçıları tarafından 12 Mart 2011 tarihinde İstiklal Marşı'nın Kabulü ve Mehmet Akif Ersoy'u Anma Günü Programı kapsamında, kurtuluş mücadelesi ve İstiklal Marşı'nın kabul edildiği tarihi oturum Birinci Meclis'te gerçekleştirilmiştir. Söz konusu program her yıl 12 Mart tarihinde farklı gruplar tarafından tarihsel mekân göz ardı edilerek uygulanmış fakat Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle bu tarihsel canlandırmanın 2011 yılında uygulanması gerçek tarihsel mekânda gerçekleşmiştir.

Atatürk'ün Samsun'a gelişinin doksanıncı yıl dönümü kutlamaları nedeniyle gerçekleştirilen organizasyonda TBMM Başkanlığı ile Samsun Valiliği, Atatürk'ün Samsun yolculuğunu tarihi gerçekliğe en yakın şekilde ilk kez canlandırmıştır. Söz konusu tarihsel canlandırma 17 Mayıs sabahı Atatürk'ün Şişli'deki evinden yürüyüşüyle başlatılmış, Dolmabahçe rıhtımına gelen devlet erkânı Atatürk'e uğurlama töreni yapmış, Temsili heyeti Samsun feribotuyla Samsun'a hareket etmiştir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse konularını askeri ve siyasi tarihten alan ve buna uygun tarihi mekânlarda gerçekleştirilen tarihsel canlandırma uygulamalarının çoğunda profesyonel kişilerin yer aldığı, izleyicilerin ise bu uygulamalarda pasif olduğu ifade edilebilir.

• **Konularını Sosyo-kültürel ve Ekonomik Tarihten Alan Tarihsel Canlandırma Türleri**

Tarihsel canlandırma uygulamaları konularını askeri ve siyasi tarih konularından aldığı kadar sosyo-kültürel ve ekonomik tarihten de almaktadır. Bu tür uygulamaların da belirlenen dönemin tarihi gerçekliğine uygun tarihi mekânlarda gerçekleştirildiğini görmek mümkündür. Konularını sosyo-kültürel ve ekonomik tarihten alan tarihi mekân canlandırmaları festival, pazar yeri, düğün ve ölüm törenlerinin yeniden canlandırılması gibi bazı alt sınıflandırmalara ayrılabilir.

Ülkemizden konusunu sosyo-kültürel tarihten alan tarihsel canlandırma türlerine verilebilecek örneklerden biri özel bir televizyon kanalı bünyesinde hazırlanan Yazılıkaya'da Hitit düğün töreni canlandırmasıdır. Amatör mankenler tarafından canlandırılan Hitit düğün töreninde krala yemekler pişirilmiş, ardından krala hediyeler sunulmuş, ardından düğün ayin töreni yapılmıştır. Kralın şerefine oyunlar oynanıp eğlencelerin düzenlendiği tarihsel canlandırma son olarak kral ve kraliçenin evlenme törenleri ile sona ermiştir (Kılıç, 2010).

Bir diğer örnek ise 360 Derece Tarih Araştırmaları Derneği'nin İzmir Fransız Kültür Merkezi ile "Mare Nostrum" adlı işbirliği kapsamında Türk Dışişleri Bakanlığı ve Fransız Dışişleri Bakanlığının himayesinde gerçekleştirdiği "İzmir-Foça-Marsilya Tarihe Yolculuk Projesi" ile karşımıza çıkmaktadır. Bu proje kapsamında dönemin tarihsel özelliklerine uygun, arkeolojik verilere dayanarak, yeniden inşa edilen gemilerle Foça'dan yola çıkılarak, MÖ. 600 yılında Phokaia'lıların Ege ve Akdeniz'de gittiği ve koloni kurduğu, günümüzde adları, Molyvoz, Elea, Olbia, Alalia, Nice, Antipolis olan limanlara uğrayarak Marsilya'ya kadar süren tarihsel yolculuk yeniden canlandırılmıştır (<http://www.360derece.info/turkce.htm>, 12.09.2011).

Mevlana ve ailesinin Karaman'dan Konya'ya göç etmesinin 783'üncü yıl dönümü kapsamında Mevlana ve ailesinin Karaman'dan Konya'ya uğurlandığı gün temsili olarak canlandırılmıştır. Aktekte Cami Bahçesi'nde düzenlenen tarihsel canlandırma töreninde dönemin Karaman Valisi Emir Musa, Muhammed Bahaeddin Veled'i ve ailesini Aktekte Cami'nin bahçesinden yaklaşık 200 metre uzaklıkta bulunan Hatuniye Medresesi'nin önüne kadar uğurlamıştır (DHA, 2011).

İzmir Bayraklı Belediyesi'nin koordinatörlüğünde M.Ö. 7. yüzyıla ait kent dokusunu taşıyan Smyrna antik kentinde (Bayraklı Höyüğü) gerçekleştirilen tarihsel canlandırma sayesinde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

öğrenciler tarihi yerinde ve uygulamalı olarak öğrenmektedirler. 2009 yılında başlayan proje kapsamında tarihsel yolculuğa katılan çocuklar Athena onuruna yapılan festivale katılmış, toprak kaplarda pişirilen ekmekleri ve yemekleri tatmış, dokuma tezgâhlarında 590'lı yılların kıyafetlerinin dokunmasına ve dönemin takılarının yapılışına tanık olmuş, kent yıkılan surlarının yeniden örülmesinin ardından lyra, flüt ve vurmali çalgılarla kent halkı tapınağa gitmişler ve burada tanrıça onuruna düzenlenen şenliği yeniden canlandırmışlardır. Devam etmekte olan proje kapsamında 5-7 Haziran 2012 tarihinde Uluslar arası Zamana Yolculuk Sempozyumu gerçekleştirilmiştir (Milliyet Sanat, 2011: 101).

İsveç'te Kalmar Kent Müzesi'nin başlattığı "Çağlar Arası Köprü" adındaki zaman yolculuğu projesi Dünya Belediye Ortaklık Ağları projesi TUSENET'in bir parçası olarak farklı ülkelerde de uygulanmaya başlanmıştır. UNESCO ve Avrupa Birliği'nin de desteklediği projeye katılan ülkeler arasında İtalya, Estonya, Litvanya, İsveç, Finlandiya, Nikaragua, ABD ve Türkiye gibi ülkeler yer almaktadır. Her ülkede tarih yolculuğu yerel ortaklarla (belediyelerin desteği) ile gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde bu proje kapsamında Karşıyaka Belediyesi Antik İzmir Kenti'nin ilk yerleşiminin üzerinde yer aldığı höyük olan Smyrna tarihi kentini; Bornova Belediyesi Ege Bölgesi'nin bilinen en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Yeşilova Höyüğünü ve Manisa Belediyesi ise 1900'lu yıllarda Manisa'da bulunan ünlü bahçıvan "Manisa Tarzani" olarak adlandırılan Ahmed Carlak'ı zamana yolculuğun konusu olarak seçmiştir. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencileriyle birlikte bahar aylarında belirlenen bu tarihi mekânlarda; M.Ö. 590'larda Smyrna, M.Ö. 6500'lerde Bornova ve 1955'lerde Manisa uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

Manisa Büyükşehir Belediyesi'nin de desteği ile 21 Haziran 2011 tarihinde, 1533 yılında bir Cuma günü padişahın oğlu şehzade Mustafa'nın Manisa'ya gelmek üzere olduğu, veba salgınının yaklaştığı, mesir macununun bu hastalığa iyi geldiği haberlerinin yayıldığı 478 yıl öncesinin Manisa'sında neler yaşandığı yeniden canlandırılmıştır. Benzer şekilde Venedik'te iki ortaokul tarafından gerçekleştirilen zaman yolculuğunda ise Fatih Sultan Mehmet ile Venedik Docu Foscari arasındaki barış yeniden canlandırılmıştır. Venedik'te Doc Sarayı'nda toplanan gençler Osmanlı delegelerini, Venedik Senatosu üyelerini, Venedik'in Onlar Meclisi'ni canlandırarak o günü yeniden yaşamışlardır (NTV Tarih, 2011: 17).

1-2 Ekim 2011 tarihinde Çanakkale Biga'da düzenlenen Uluslar arası Okçuluk Festivali Kapsamında ata sporumuz olan geleneksel okçuluk yeniden canlandırılmıştır. Biga- Dikmen Köyü mesire alanında kurulan yerleşkede odun ateşinin üzerindeki kazanlarda keşkek pişirildiği; at üzerinde ok atanların ve katılımcıların o dönemin kıyafetlerini giydiği; ok, yay ve diğer okçuluk aksesuarını üreten kişiler gibi o dönemin tarihi ortamını oluşturan tüm atmosferin oluşturulduğu mekânda 1700'lü yılların Osmanlı döneminden bir gün yeniden canlandırılmıştır (Anadolu jet, 2012: 64-72).

2012 yılında 472. si düzenlenen Manisa Mesir Macunu Festivali'nde Merkez Efendi tarafından mesir macununun yapılması, Hafsa Sultan ile Merkez Efendi'nin Manisa sokaklarında dolaşmaları ve Sultan Camisi önünde mesir macununun halka dağıtılması canlandırılmıştır. Söz konusu bu festival canlandırması kapsamında Hafsa Sultan ve Merkez Efendi'yi profesyonel oyuncular canlandırmıştır.

Denizcilik tarihinin en büyük kazalarından biri olan Titanik gemisinin batışının 100. yıl dönümünde o dönemi anma töreni kapsamında 15 Nisan 1912 günü geminin batışında önce yaşananlar yeniden canlandırılmıştır. Anma töreni kapsamında düzenlenen tarihsel canlandırmada MS Balmoral gemisiyle düzenlenen on iki günlük seferde İngiltere'nin Southampton Limanı'ndan yola çıkmış, geminin batmadan önce uğradığı son liman olan İrlanda'daki Cobh limanına da uğramıştır. 10-15 Nisan 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu tarihsel canlandırmada

Turkish Studies

yolculardan o dönemin kıyafetlerini giymeleri istenmiş, yolculara o dönemde gemide çıkan yiyecek ve içecekler ikram edilerek o dönemi yansıtan tüm tarihi atmosfer kullanılmıştır. Ayrıca canlandırma kapsamında gemide tarihçiler, öğretim görevlileri ve o dönem Titank'te hayatını kaybeden otuz yolcunun yakını da yer almış, seyahat boyunca yolcuları bilgilendirmişlerdir (NTV Haber, 2012).

III. Müze Türlerine Göre Tarihsel Canlandırmalar

Tarihsel canlandırma ile ilgili literatür incelendiğinde dünyada en yaygın olarak kullanılan uygulamalar açık hava ve yaşayan tarih müzelerinde gerçekleştirilmektedir. Bu alt başlık altında araştırmacı ilgili literatürde yer alan “*Açık Hava ve Yaşayan Tarih Müzeleri*”nde gerçekleştirilmiş olan tarihsel canlandırmalardan yola çıkarak müze türlerine göre tarihsel canlandırmaları sınıflandırmaya çalışmaktadır.

• Açık Hava Müzelerinde Gerçekleştirilen Tarihsel Canlandırmalar

Müzelerin nadir, pahalı ve dokunulamayan eşyaları bulundurma anlayışı, müze ziyaretçilerinin bu eserleri vitrinden izlemeleri zamanla yerini belli bir tarihi döneme ait örneğin bir misafir odası, mutfak veya demirci dükkânını görme ve o döneme dair fikir edinme fırsatı, bu deneyimi yaşatma anlayışına bırakmıştır. Bu fikirden “*halk müzesi*” tipi oluşmuştur. Almanya'nın Nürenberg şehrinde “Carthusian” manastırındaki “*Alman müzesi*” Karaorman bölgesindeki çiftliklerin mutfakları, yatak odaları veya Baltık denizi kıyılarındaki balıkçı kulübelerinin burada inşa edilmesi ile oluşturulmuştur. Diğer ülkelerde de buna benzer müzeler kurulmuş, ardından oluşturulan müzelerde ilgili dönemin ya da yerel hayatın bir kısmının değil tamamının oluşturulması öngörülmüştür. Bu fikirden “*Açık Hava ve Halk Müzesi*” doğmuştur (Koşay, 1974: 136)

Açık hava müzelerinin kurucusu olarak bilinen Arthur Hazelius (1833–1901) yaşadığı dönemde var olan kültürel değişimden etkilenmiş ve kültürün yozlaşmasına tepki göstermek amacıyla ilk olarak Northern Müzesini kurmuştur. Bu müze oldukça popüler olmasına rağmen Hazelius bu tip kapalı müzelerin İsveçlilerin kendi kökenlerini anlamak için yeterince iyi olmadığını düşünmekteydi. Bu düşüncesinin ardından İsveç genelinde binalar dâhil olmak üzere 1600'lü yıllardan günümüze (1890), çiftlikler, kiliseler, köşkler, evler, atölyeler, depolarda yer alan ve İsveç kültürünü yansıtan yel değirmeni, ahşap çan gibi birçok şeyi kuracağı müze için toplamaya başlamıştır. Koleksiyonuna dâhil ettiği döneme ait her bir parça ile oluşturacağı müze o döneme ait İsveç halkının yaşantısının nasıl olduğunu sergileme düşüncesine zemin oluşturmuştur (Anderson, 1984: 19–20).

Hızlı sanayileşme, köyden kente göç, iletişim araçlarının artması gibi unsurların Türk kültüründeki birçok geleneksel unsuru yok ettiği dikkate alındığında, Sakaoğlu'nun vurguladığı gibi “*Siz buğdayı nasıl öğütürdünüz?*” diye soran yarının gençlerine “*Dibek taşını nasıl anlatacağız?*” diye düşünmemek için açık hava müzelerine gereksinim vardır (Akt. Ata, 2002: 76).

Açık hava müzelerinin ilk örneği İsveç'in Stokholm şehrinde Arthur Hazelius tarafından kurulan Skansen müzesidir. Skansen müzesi Stokholm içinde 75 dönümlük ormanlık ve kayalık bir tepede inşa edilmiştir. 1891 yılında halkın ziyaretine açılan bu müzede İsveç ve Kuzey Avrupa hayvanlarından oluşan bir hayvanat bahçesi kurulmuş, taşra tipi mimariyi gösteren eski binalarda, 1600'lü yılların dükkânlarından oluşturulmuş sokak ve imalathanelerde, eski ağaç kilisenin içinde kıyılan nikâhlar, eski adetler, halk müziği ve dansları, geleneksel oyunlar ve eğlenceler canlandırılmaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Danimarka'nın "Aarhus" şehrindeki "Den Gamle By" adını taşıyan kurum eski şehir hayatını, Danimarka şehir çarşısını, bir sokak etrafında birçok zanaat dalına ait binalar, çilingir, saatçi, ayakkabıcı, mumcu, nakış, ressam, tabelacı, tütüncü, eczacı imalathaneleri ile eski bir okulu canlandıran bir açık hava halk müzesidir. Norveç'in Oslo şehri yakınındaki "Bygdoy" müzesi ve Lillehammer şehrindeki "Sandvig" müzesi en önemli açık hava müzelerindendir. Sandvig müzesinde vadide yaşanan tipik bir ev hayatında, çiftlik hayatı, ahırları, ambarları, kilerleri ile birlikte günlük yaşamdan bir an canlandırılmaktadır. Bu müzeler yalnızca o dönemi yansıtan günlük hayatı değil, aynı zamanda bitki ve manzarası ile de tamamen o dönemi yansıtmaktadır. Hollanda'da Arnhem şehri yakınındaki "Rijksmuseum" 1912 yılında arşiv görevlisi F.A. Hoefler tarafından halk müzesi ve milli müze olarak kurulmuş ve 1918'de ziyarete açılmıştır. İngiltere'de yer alan Wales açık hava müzesi ve Almanya'da yer alan Cloppenburg Müze köyü açık hava müzelerinin en büyüğü olarak karşımıza çıkmaktadır (Koşay, 1974: 141-142).

Güney Afrika'da Worcester'daki Kleinplasia açık hava müzesinde, Khoikhoi kampı, bir Boer karargâhı ve tam donanımlı bir 18. yüzyıl çiftliği ile erken öncü çiftçilerin hayat stilleri canlandırılmaktadır. Dönemin kostümlerini giyen açık hava müze görevlileri yün eğirme, mısır öğütme, sabun yapma ve mum yapma gibi pek çok eski pratiği ziyaretçilerle birlikte canlandırmaktadırlar. Müzede gerçekleştirilen aktivite ve sergiler tarihi müzeyi ziyaret eden kişilerin aktif katılımını da içermektedir. Almanya'da Satzvey Kalesi'nde Cadılar panayırı, Rönesans festivali, turnuvaların da yer aldığı büyük bir Rönesans panayırı düzenlenmektedir. Eylül ayının ilk iki haftasında gerçekleştirilen bu festivalde 1200'lü yılların şövalyeleri yeniden canlandırmakta, Latin ve Alman Ortaçağ'ını ele alan Nativity Oyunu tarihsel olarak canlandırılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yenilikçi müze uzmanı Frank Spinney tarafından oluşturulan en büyük açık hava müzesi Old Sturbridge Village'dir. ABD'nin Massachusetts Eyaleti'nde yer alan ve 1840 yılında kırsal bir İngiliz toplumunun yaşamını canlandıran bu açık hava müzesi çok sayıda tarihî binaları ve kendine özgü değirmenleriyle açık hava müzeciliğinde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu bu müzede 1840'lı yılların İngiltere'sinde giyilen kıyafetler, binalar özenle restore edilmiş ve tarihi binalarda yer alan tüm mobilyalar o tarihi döneme uygun yapılmıştır. Old Sturbridge Village açık hava müzesinde gerçekleştirilen tarihsel canlandırmalar ziyaretçilerle birlikte tüm tarihi atmosferin yaşandığı uygulamalı olarak gerçekleştirilen tarihsel canlandırma değil sadece yorumlayıcı canlandırmalardır (Anderson, 1982: 293).

Açık hava müzesi Türkiye'de de "açık hava müzesi ya da ören yeri" olarak adlandırılmaktadır. Örneğin antik şehir harabeleri açık hava müzesi olarak kabul edilmekte, Ankara'da yer alan Roma Hamamı bir açık hava müze olarak adlandırılmaktadır. Fakat ülkemizde açık hava müzesine yüklenen anlam Norveç, İsveç gibi Kuzey Avrupa ülkelerinin açık hava müzesine yüklediği anlamdan oldukça farklıdır. Kuzey Avrupa ülkelerinde açık hava müzeleri taşra ya da köy yaşamının gözler önüne serildiği bir etnografya müzesi olarak görülmüş, Türkiye'de ise açık hava müzeleri kapsamında kurulacak köy evlerinin naklinin zorluğu ile birlikte yer konusu gündeme getirilmiştir. Ülkemizde açık hava müzelerinin kurulması müze ve folklor uzmanı Hâmit Zübeyr Koşay tarafından gündeme getirilmiş olup Koşay açık hava müzeleri kapsamında kurulacak köy evlerinin Afyon Devlet Fidanlığı, Söğüt Ertuğrul Gazi Türbesi, Ankara Mogan ve Eymir Gölleri ile Konya ve Urfa il merkezlerinde kurulmasını teklif etmiştir (Ata, 2002: 76).

Açık hava müzesinde gerçekleştirilecek tarihsel canlandırmanın bir örneği iki bin yıl önce Roma döneminin mimarisi, birebir el yapımı giysileri ve savaş aletlerinin kullanıldığı gösteriler için izleme alanı ve pazar yerinin Antalya'da inşa edilen Aspendos Gladyatör Arena'da karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu arena içinde üç farklı bölümün yer aldığı yirmi dört bin metrekare alan

Turkish Studies

üzerine inşa edilmektedir. Birinci bölümde gladyatör gösterileri, ikinci bölümde Roma savaş arabalarının yer aldığı yarış pisti, üçüncü bölümde ise Roma döneminin otantik alışveriş ortamının yer alacağı pazar yeri yapılması planlanmıştır. Koçbank'ın desteği ile büyük bir açık hava müzesi projesi hazırlayan Geyre Vakfı, “Afrodisias Arkeolojik Parkı” olarak kurulacak müzede Afrodisias'daki antik çağın en büyük stadyumunu restore ederek söz konusu tarihi mekânı tekrar gladyatör dövüşlerinin yapılacağı bir mekân haline dönüştürmeyi planlamaktadır.

Ülkemizde birçok ören yeri ve açık hava müzesi, tarihi dokusu bozulmamış köy bulunmakla birlikte bu müze ve ören yerlerinde yukarıda ifade edilen iki örnek dışında tarihsel canlandırma anlamında herhangi bir uygulama bulunmamaktadır.

- **Yaşayan Tarih Müzesinde Gerçekleştirilen Tarihsel Canlandırmalar**

Yaşayan tarih yöntemini, açık hava müzesinin öncüsü Arthur Hazelius 1891’de Stokholm’de İskandinavya Halk Müzesi olan Skansen’i kurarak uygulamaya çalışmıştır. Müzenin popüleritesine rağmen, bir şeylerin eksik olduğunu gören Hazelius, insan unsurundan arındırılmış bir mimari park kurduğunu düşünmüş ve buna “geçmişin kuru kabuğu” adını vermiştir. 1898’de müzisyenleri ve meslek sahiplerini kurduğu siteye hayat getirmeleri için taşımıştır. Başlangıçta katılanlar, kendi yaşantılarının gelenek ve etkinliklerini canlandırırken daha sonra bu durum geçmişin etkinliklerini ve yaşam tarzının yeniden canlandırılması şeklini almıştır. 1974’e kadar 21 Avrupa ülkesinde 314 açık hava müzesi kurulmuş fakat bu sitelerin yorumlayıcı repertuarında yaşayan tarih yer almamıştır. Dolayısıyla yorumdaki bu öncülük, büyük oranda önemsiz kalmıştır (Ata, 2002: 160).

Açık hava müzeleri Amerika Birleşik Devletleri’nde başlayan tema parkları ve çalışan idealist müze anlayışı ile 1970’li yıllarda değişmeye başlamıştır. Tema parkları müzelerden daha fazla ilgi toplamış, ziyaretçilerin bu parklarda aktif katılımcı olabilmelerine olanak sunulmuştur. Genel halk müzeleri dikkatleri yeniden üzerine çekmek için güçlü yollar ve farklı uygulamalar aramaya başlamıştır. Çalışan idealist müze anlayışı ise Vietnam savaşı ve geleneksel değerleri protesto eden yeni nesil müze çalışanlarının desteklediği bir anlayış olmuştur. Yeni nesil müze çalışanları politik tarihten çok yerel tarihin olması gerektiğini ve tarihe hiyerarşik bakmak yerine sıradan insanların hayatına da bakılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu iki gelişim “yaşayan tarih” müzelerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır (Rentzhog, 2007: 237).

Yaşayan tarih “bir teknik, bir hareket, bir felsefe ve eğitim aracı” olarak tanımlanmaktadır. Jay Anderson yaşayan tarihi “başka bir zamanda yaşamın simülasyon çabası” olarak ifade etmektedir. Onun bu tanımı yaşayan tarih uygulamalarının ve animasyon kullanımının beş duyu organının yanı sıra entelektüel ve duygusal yorumlama tekniğini de içermektedir (Rentzhog, 2007: 238). Bununla birlikte müze ziyaretlerinin amacı eğlenerek öğrenmek ve dinlenme faaliyeti olmuştur. Yaşayan tarih müzelerinin getirdiği en önemli yenilikçi yaklaşım belli bir tarihi döneme ait günlük yaşam nesnelerini günümüze getirmek değil, bu yaşam nesnelerinin manevi unsurlarını, insanların konuşmalarını ve düşüncelerini vurgulayan şeyleri de günümüze getirmek olmuştur (Thofte ve Pedersen, 2008: 22).

Yaşayan tarih müzelerini ziyaret eden kişilere geçmiş zamanda insanların bir zamanlar yaptıkları gibi yaşamaya çalışmaları için özel bir neden verilmektedir. Nedenler çok çeşitli olmakla birlikte üç ortak neden etrafında şekillenmektedir; ilki bir yaşayan tarih müzesinde materyal kültürünü daha etkili bir şekilde yorumlamak, ikincisi arkeolojik bir tezi test etmek, üçüncüsü ise tarihi etnografya için bilgi üretmek ve aynı zamanda bir öğrenme deneyiminin yaşandığı zevkli bir eğlence aktivitesine katılmaktır. Yaşayan tarih birisinin başka zamanlardaki ve yerlerdeki benzerlerinin kültürünü daha iyi anlamak için bir araştırma ve yorumlayıcı bir araç olarak kullanılabilir. Yaşayan tarih uygulamaları günümüz dünyasında yaygın bir şekilde karşılaşılmayan

Turkish Studies

birçok davranışı (örneğin zırh giymek, kılıç ve kalkanlarla savaşmak, vahşi oyunlar oynamak... gibi) sosyal açıdan kabul edilebilir bir şekilde karşılamanıza bir araç olarak hizmet edebilmektedir (Anderson, 1982: 291).

Bu bağlamda yaşayan tarihin getirdiği yenilikçi yaklaşım, gerçek insan ve nesnelere tarihi yeniden yaratma pratiği olarak karşımıza çıkmakta bu müzelerde insanlar geçmişte yaşamış kişilerin rolünü oynayarak onlar gibi yaşamaya çalışmaktadır. Yaşayan tarih müzesine gelen ziyaretçi, gerçekleştirilen uygulamalarla o dönemin tanığı olabilmektedir. Yaşayan tarih müzelerinde tarih kitaplarında söz edilmeyen günlük hayata ilişkin sorulara cevap bulmak mümkündür. Örneğin, standart ölçüm bulunmadan önce insanlar yemek tarifini nasıl ölçüyordu? Geçmişteki evlerin çöp kutusu var mıydı? gibi günlük hayata ilişkin sorular bu müzelerde gerçekleştirilen uygulamalarla cevap bulabilmektedir (Ata, 2002: 160).

Yaşayan tarih müzelerinde gerçekleştirilen uygulamalar işlevsel ve tarihi temellere dayandığından eğitimde drama ve tiyatro uygulamalarından ayrı tutulmaktadır. Benzer şekilde savaş canlandırmaları da eğitimsel hedefleri bulunmadığından, yalnızca birinci kişi yorumu, tarihi bilgi ile eğitimsel hedefler ve başarı becerilerini içerdiğinden yaşayan tarih müzelerinde gerçekleştirilen uygulamalardan ayrı tutulmaktadır (Robertshaw, 1997, Akt. Ata, 2002: 160).

Günümüzde yaşayan tarih organizasyonlarını gerçekleştiren birçok grup bulunmaktadır. Bu grupların en çok tanınanları Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere’de yer almaktadır. Örneğin İngiltere’de dört yüz civarında tarihsel canlandırma grubu bulunmaktadır. Büyüklük, amaç ve gerçekleştirdikleri organizasyonlarda farklılık gösteren bu gruplardan en ünlüsü Avrupa’nın en büyük tarihsel canlandırma grubu olup 1968’de kurulan 6500 kişilik üye grubuna sahip İngiliz iç savaşına yoğunlaşan “*Sealed Knot*”dur. Tüm tarihsel canlandırma grupları başlangıçta askeri konulu tarihsel canlandırmaya yoğunlaşmışlardı. Fakat zamanla “*savaş toplumu*” olmaktan uzaklaşan bu tarihsel canlandırma grupları daha eğitici olan öğelerle uygulamalarını gerçekleştirmeye yönelmişlerdir. Örneğin ilk kurulduğu günlerde Viking, Saxon ve Normandiya tarihsel canlandırmalarına yoğunlaşan Regia Anglorum grubu bir süre sonra tarihsel canlandırma uygulamalarını milattan sonra 950- 1066 yılları arasında gerçekleşen sosyo-kültürel tarihi olaylara yönelmiştir. İnternet sitesinde bu yönelişi şu şekilde açıklamaktadırlar (Coles ve Armstrong, 2008: 3):

“Biz sadece bir dövüş grubu değiliz ve birçok canlandırma grubuyla ilişkili olan eski yazılardan ve imgelerden uzaklaştık. Geçmiş zamanların meşhur savaşlarını ve çok fazla rağbet görmeyen savaşlarını yeniden oluşturmak ve yeniden yaşamak gerçekten heyecan vericidir. Ama bunlar tarihin tamamen özeti değildir. Bunlar zamanı uzun dönemlere ayıran özel noktalar. Bu nedenle biz aslında bir canlandırma grubu değil, yaşayan tarih toplumuzuz.”

Tüm yaşayan tarih canlandırma gruplarının amacı güvenlik ve uygulanabilirlik sınırlamaları içerisinde mümkün olduğu kadar doğru bir şekilde dönemin hayatını, kostümlerini, el sanatlarını canlandırmaktır. Tarihi gerçeklik konusu bu tür uygulamalarında oyunculuktan daha fazlası olup katılımcıların eğitilmesi anahtar bir öğe olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulamalara katılan birçok kişi bu durumu kanıtlar nitelikte ifadelerde bulunmaktadırlar. Örneğin, Regia Anglorum’un bir üyesi olan Heather okulda tarihe çok fazla ilgi duyduğunu, fakat söz konusu grubun organizasyonuna katılana kadar ilk ortaçağ dönemi hakkında çok az şey bildiğini ifade ederken, uygulamanın sonunda öznel bilgisinin arttığını bunun yanında takım çalışması ve el sanatı gibi sosyal becerilerine de katkı sağladığını vurgulamıştır. Yine Regia Anglorum’un bir üyesi olan Helen Naylor, gerçekleştirilen uygulamada rolüne büründüğü karakteri tanımlamış, genellikle gerçek hayatında çekimser biri olduğunu fakat uygulamada büründüğü karakterle birlikte yeni bir

Turkish Studies

kişilik geliştirdiğini, normalde yapmadığı bir şekilde konuştuğunu belirtmiştir. Bu uygulamalarla geçmişe adım atmış gibi hissettiğini ifade eden Naylor, süreçte tarihi bilgiyi öğrenme arzusunun da geliştiğini vurgulamaktadır (The Guardian, 12 Şubat 2008).

Benzer bir ifade de Sealed Knot'un bir üyesi olan Ian tarafından dile getirilmiştir. Ian, tarihsel canlandırmanın gerçekleştirildiği süreç boyunca kılıç, tüfek kullanma gibi bazı becerileri öğrendiğini ve farkında olmadan liderlik becerilerini geliştirdiğini vurgulamıştır. Sealed Knot'un canlandırma uygulamalarına katılmadan önce de tarihi sevdiğini vurgulayan Ian, gerçekleştirilen uygulamalara katılmadan önce iç savaşa yönelik geçici bir bilgisinin olduğunu ve konuya yönelik sadece temel seviyede bilgisinin olduğunu belirtmiş, uygulamanın ardından dönemin siyasi durumunun karmaşıklığına yönelik daha geniş bilgi kazandığını, tarihe yönelik tutumunun olayların etkilerini daha derinden anladığı için değiştiğini ifade etmiştir (Coles ve Armstrong, 2008: 5).

Ülkemizde de yaşayan tarih müzesinin birçok örneği bulunmakla birlikte bu müzelerde diğer ülkelerde var olan yaşayan tarih müzelerinde gerçekleştirilen anlayışla tarihsel canlandırma uygulamaları gerçekleştirilmemektedir. Örneğin Beypazarı Yaşayan Müze'nin içerisinde ebru ve hat sanatı, ıhlamur baskı, kurşun dökümü, Türk kültüründe kahve ve şerbet kültürü, Türk masalları anlatımı, Hacivat-Karagöz perde oyunu, çocuk oyunları, oyuncakları ve aktiviteleri gerçekleştirilmektedir. Gerçekleştirilen bu uygulamalar eğlenme ve öğretme amaçlı aktivitelerdir (Kılıç, 2010: 127).

23 Mayıs 2008 tarihinde Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne bağlı Muğla Müzesi'nde açılan Gladyatör Salonu'nda Muğla Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği 3. sınıf öğrencileri Roma İmparatorluğu dönemindeki giysiler eşliğinde "*Gladyatör Savaşları*" konulu bir canlandırma gerçekleştirmişlerdir. Canlandırma sırasında Roma Dönemi'nde ün yapmış Chrysos, Vitalis, Chrysopteros, Amaraios, Eumolos, Droseros 'un mezar stelleri bulunan Gladyatör salonunda o döneme ait ses ve görüntü efektleri verilmiş, gerçekleştirilen canlandırma Antik dönemde Gladyatörlerin savaş alanlarının, dövüş sitillerinin, yaşamlarının yansıtıldığı panolarla desteklenmiştir. Söz konusu bu canlandırma yaşayan tarih müzesinde askeri tarih konulu taklit veya imitasyon uygulamaları kapsamında ele alınabilir (İHA, 23 Mayıs 2008).

İstanbul'da 60 dönümlük bir arazide kurulan ve Anıtlar Kurulu tarafından korumaya alınan İbrahim Bey'in çiftliği eski İstanbul'un yansımalarını taşımaktadır. Bu çiftlikte eski çiftlik evi, ahırlar ve çeşitli meyve ağaçları bulunmaktadır. Ahmet Uluğ aile olarak sütün nereden geldiğini, süt ürünlerinin nasıl imal edildiğini, eski çiftlik hayatını çocuklara anlatan bir projeye bu çiftliği yaşayan müze haline getirmek istediklerini ifade etmiştir (Habertürk, 2010).

Ülkemiz tarihi açık hava müzeleri ve yaşayan tarih müzeleri açısından gelişmeye ve zenginleştirilmeye oldukça uygundur. Fakat bu müzelerde gerçekleştirilecek olan tarihsel canlandırma konusunda eğitimli personel eksikliği, alt yapı desteği, kostüm desteği gibi bir takım yetersizlikler bu müzelerde gerçekleştirilecek tarihsel canlandırma uygulamalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konuda olumlu adımlar atılmakla birlikte değişimin yavaş gerçekleştiği ifade edilebilir.

Tarihsel Canlandırma ve Tarih Eğitimi İlişkisi

Tarihi yaşamla bütünleştiren İspanyol felsefeci Gasset (1998: 51), "*tarih demek, geçmişe yeniden can verme, geçmişi hayalinde yeniden yaşatmaktır. Tarih bir mumyalar müzesi olmaktan çıkmalı, gerçekte neyse o olmalıdır: Coşkulu bir canlandırma denemesi. Ölüme karşı açılmış bir şanlı savaştır tarih*" şeklinde görüşlerini belirtir. Tarih bilgisini geçmişe uzanan ikinci bir yaşam olarak gören Barzun ve Graff (2001: 37) ise tarihi, "*başka insanların yaşantılarını düşlemekle yaşanan bir deneyim*" olarak tanımlamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Bu bağlamda tarih eğitiminde tarihsel canlandırma uygulamalarının kullanımı geçmiş günümüze getirmede bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel canlandırma, bir grup insan tarafından mümkün olduğunca gerçekçi bir şekilde tarihi bir zaman aralığının veya tarihi bir olayın yeniden yaratılmasıdır. Geçmişte yaşayan insanlar farklı gelenekleri uyguladıkları, farklı tutum ve değerlere sahip oldukları için yirmi birinci yüzyıl öğrencilerinin bu insanların hayatlarını anlaması ve yorumlaması zorlaşmaktadır. Öğrenciler günümüzde sahip oldukları mevcut anlayışlarının yerine, geçmiş hakkındaki bilgilerini oluşturmalıdır. Bu durum özellikle sosyal alanlarda öğrencilerin deneyim yaşamamaları, hem günümüze hem de geçmişe yönelik sınırlı anlayışa sahip olmaları nedeniyle mümkün olamamaktadır.

Tarihin bir bölümünü canlandırma fikri yeni olmamakla birlikte tarihi bir olayın meydana gelişini kutlama veya anma törenleri ile karşımıza çıkmaktadır. Eski Yunan tiyatrolarından Ortaçağ'ın dini piyesleri ve modern tiyatlara kadar her alanda tarihin yeniden oluşturulması vatansever duyguları, dini değerleri ve ahlaki bir ders vermek ve bazı felsefi anlayışı ifade etmek amacı ile farklı biçimlerde uygulanmıştır. Günümüzde tarihe ilgi duyan birçok yetişkin geçmişteki bir savaşın askeri olarak ya da herhangi bir tarihi dönemin günlük yaşamının bir parçası olarak tarihsel canlandırmaya katılmaktadır. Fakat tarihsel canlandırmayı bir grup öğrenci için bir öğrenme deneyimi olarak kullanmak nispeten yeni bir fikirdir. Bu fikir birçok açıdan tarihi tiyatroya ait unsurlardan farklılaşmaktadır. Tarihsel canlandırmada amaç, dramatize edilmiş bir olay örgüsünden ziyade tarihi bir olayın kendisini gerçekçi biçimde yeniden canlandırmaktır. Tarihsel canlandırmanın bir öğrenme deneyimi olarak kullanılmasında daha büyük bir etki, tüm öğrencilerin tarihi olayın akışına tam anlamıyla gömülerek "*orada olma duygusu ve empatik bir anlayış*" geliştirmeleridir (Turner, 1985: 220).

Tarih eğitiminde uygulanacak olan tarihsel canlandırma, bu uygulamaya katılan öğrencinin orada olma duygusu ve empatik bir anlayış geliştirmesiyle birlikte onun kültürel deneyimi gerçekleştirmesini üstlenerek, bunu sosyal alanların eğitimsel yapısıyla birleştirir. Öğrenciler hem olaylar hakkında hem de insanlar ve daha geniş zaman aralığı hakkında bakış açısı geliştirirler. Tarih eğitiminde tarihsel canlandırmanın kullanılmasında amaç, öğrencinin hayatını geçmişte yaşanan bir zaman aralığındaki hayata mümkün olabildiğince yaklaştırmak olarak ifade edilebilir. Bu süreçte öğrenciler, seçilen zaman dilimindeki insanların yapmak zorunda kaldıkları şeylere benzer olan gündelik işleri ve aktiviteleri yaparken aynı zamanda dönemin çatışmalarını, siyasi konularını ve toplum problemlerini de anlamaktadırlar.

Tarihsel canlandırmanın tarih eğitiminde kullanımı, rol oynama ve simülasyon aktivitelerine benzer şekilde öğrencilerin ilgilerini yansıtmak ve yerel kaynaklardan faydalanmak için esnekler. Canlandırma programlarının eğitimde kullanımı üzerine özel olarak araştırmalar yapılmadığı halde birçok araştırmacı eğitimde canlandırma kullanımının ve dramatik deneyimlerin faydalarına değinmiştir (Fines ve Verrier, 1974; Goalen ve Hendy, 1993; Kanas, 1994; Morris, 1998; Taylor, 1992).

Tarihsel canlandırmanın eğitimsel kullanımının ilk örneği ise 1982 yılında Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi'nin (NCSS) Boston'daki yıllık toplantısında gerçekleştirilmiştir. On yedinci yüzyıl Fransız kâşifi LaSalle, sosyal alan öğretmenlerinden oluşan büyük bir izleyici topluluğunun önünde bir Fransız öğretmenin kişiliğinde görünmüştür. Dantel gömlekler, çizmeler, kuş tüylü şapkalar içerisinde ve kılıçla birlikte gerçekçi bir şekilde giyinen sosyal alan öğretmeni Reed Lewis, dramatik bir hikâye anlatma tarzında LaSalle'nin maceralarını anlatmıştır. Çoğunlukla öğrencisi olan on yedi kişi ile birlikte öğretmen Lewis, LaSalle'nin "Gezi II" (Expedition II) adlı macerasını, gezi defterinde yer alan orijinal takvime mümkün olduğu kadar bağlı kalarak LaSalle'nin keşfi gibi Lewis ve grubunun keşfi de sekiz aylık bir sürede tam anlamıyla

Turkish Studies

canlandırılmıştır. Reed Lewis bu tarihsel canlandırma uygulamasının ön hazırlığının iki yıllık yoğun bir araştırmaya dayandığını, detaylara dikkat ettiklerini, gerçek bir tarihsel canlandırma için gerek duyulan fiziksel ve zihinsel hazırlığa tamamen bağlı kalarak hazırlandıklarını ifade etmiştir (Turner, 1985: 221).

1982 yılında öğretmen Reed Lewis tarafından sunulan bu tarihsel canlandırma uygulamasına diğer öğretmenler tarafından zaman yetersizliği ve tarihi gerçekliğin yetersiz olduğu gibi gerekçelerle eleştiriler sunulsa dahi, bu tür uygulamalar öğrencilerin bilgileri sentez yapmaları, rol oynamaları, zaman içerisinde verilen bir noktada insanların değer verdikleri şeyleri keşfetmeleri ve yeniden oluşturulan tarihi olaylara katılmalarına olanak sunduğu için değerlidir.

Ülkemizde ise Avrupa Birliği Comenius Projesi kapsamında gerçekleştirilen 128770-CP-1-2006-1-PT-COMENIUS-C21 kodlu “*Historical Recreation as an Educational Project- from training to action*” başlıklı proje kapsamında Türkiye, Portekiz, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, İtalya ve İspanya’da belirlenen okullarda tarihsel canlandırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu proje kapsamında gerçekleştirilen tarihsel canlandırmada Yunanistan 53 öğretmen, yaşları 12- 15 yaş arasında değişen 507 öğrenci ile M.Ö. 3000-1100 yılları arasında Girit uygarlığının günlük yaşamında nelerin olduğu canlandırılmıştır. İtalya’da yaşları 8-10 yaşları arasında değişen 100 öğrenci ile 7000 yıl önce Batı Liguria’nın günlük yaşamına yolculuk yapmış, bu yolculukta ekmek pişirme, çamaşır ve bulaşık yıkama, yün tarama, dokuma tezgâhını kullanma, kendi ellerinde nakış yapma gibi o dönemin günlük yaşamına ait olayları yaşayarak öğrenmişlerdir. İspanya ise 29 öğretmen ile yaşları 3-11 yaş arasında değişen 300 öğrenci ile Müslüman Dönemde Niebla’da neler yaşandığını canlandırmışlardır. Portekiz’de beşinci Keşifler Festivali kapsamında 2-4 Mayıs 2008 tarihleri arasında öğrenciler on altıncı yüzyıl döneminin karavelası ile denizde bir gün geçirmiş, Vasco de Gama’nın Hindistan’a gelişini canlandırmışlardır. Çek Cumhuriyet’i 2007-2008 eğitim yılında öğrencilerle birlikte Comenius’un hayatını ve yaşadığı dönemi canlandırmışlardır. Proje kapsamında Ankara’da Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi’nin 5 öğretmeni ile 15 yaşında 150 öğrencisi ile birlikte Birinci Meclisin Açılışı ve Cumhuriyet Balosu canlandırmaları gerçekleştirilmiştir.

Bu tarihsel canlandırma uygulamalarından farklı olarak Berk(2012) tarihsel canlandırma üzerine hazırladığı doktora tezi kapsamında belirli gün ve haftalar kapsamında konusunu siyasi tarihten alan ve gerçek tarihi mekânda gerçekleştirilen bir tarihsel canlandırma örneği olarak Atatürk’ün Ankara’ya Gelişi-27 Aralık 2011 konulu tarihsel canlandırmayı gerçekleştirmiştir. Söz konusu doktora çalışması kapsamında tarihsel canlandırma uygulaması tarih dersi kapsamında Dikmen Seymenler Parkı’nda 27 Aralık 2011’de Ankara Gazi Çiftliği Lisesi on birinci sınıf öğrencileri ile uzun süren bir çalışma sonrası kostüm, müzik, karşılıklı oynanan seymen oyunları, tarihi mekân gibi tarihi atmosferi yansıtan tüm unsurlar dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen uygulama örneklerinde olduğu gibi tarihsel canlandırma uygulamaları, tek bir sınıfı, seviyeyi veya bütün okulu içerebilir. Tarih öğretmenleri tarihsel canlandırmaları oluştururken yerel bir tarihi alandan gelen gönüllülerle birlikte çalışabilirler. Birçok yerel tarihi toplum, bu tür işbirliğine ve okullarla yaratıcı bir ortaklık kurulmasına açıktır (Morris, 2001: 197).

Tarih dersi kapsamında gerçekleştirilecek olan tarihsel canlandırmanın içeriği Türk milli eğitiminin ve tarih eğitiminin genel ve özel amaçlarına bağlı olmalıdır. Tüm bu özellikler ve öğrencilerin tarih dersine yönelik olumsuz düşünceleri dikkate alındığında, tarih derslerinde tarihsel canlandırma uygulamalarının gerçekleştirilmesinin tarih öğretiminde öğrenme faaliyetini öğrenciler için anlamlı hale getirebileceği, öğrencilerin sürece aktif olarak katılımıyla elde edeceği deneyimi günlük yaşamla birleştirebileceği ve öğrencilerin tarih derslerine yönelik olumsuz düşüncelerinin yerini olumlu düşüncelere bırakabileceği bir uygulama alanı olduğu söylenebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

Sonuç

Tarihsel canlandırma uygulamaları incelendiğinde farklı amaçlarla profesyonel veya amatör kişiler/gruplar tarafından yaygın olarak kullanıldığı dikkati çeken önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu tür uygulamalarda özellikle tarihi kahramanların yaşamlarından çok sosyal ve kültürel tarihe yönelerek sıradan insanların neler yaşadığına vurgu yapılmak istenmektedir. Bu açıdan bakıldığında tarihsel canlandırma uygulamalarında yaşanan deneyimin katılımcılara bu anlamda fırsat sunduğu söylenebilir.

Tarihsel canlandırma ile ilgi literatür incelendiğinde uygulamaların belirli bir sınıflandırma kapsamında gerçekleştirilmediği, özel gün ve haftalar, festival gibi öğrencilerin bu tür uygulamalara çoğu zaman seyirci olarak katıldığı organizasyonlar çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada gerçekleştirilen uygulamalardan yola çıkılarak tarihsel canlandırma uygulamaları sınıflandırılmaya çalışılmış, söz konusu uygulamaların tarih dersi kapsamında gerçekleştirilmesinin daha anlamlı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu doğrultuda tarihsel canlandırma uygulamalarının tarih dersi kapsamında gerçekleştirilmesinin bu dersin hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü öğrencilerin geçmişle bağlantı kurmaları kendi kişisel deneyimlerinden ve geçmişe dair bilgilerinden yararlanmaları aracılığıyla gerçekleşebilir. Tarih dersinde ise öğrencilerin kişisel deneyimleriyle bağlantısı olmayan zaman, mekân ve olaylarla ilgili yeni bilgiler sunulmaktadır. Dolayısıyla tarih dersinde gerçekleştirilecek tarihsel canlandırma uygulamaları öğrencilerin geçmişe dair bilgilerini kullanarak kendi kişisel deneyimlerini yaşamalarına olanak sağlayacak, böylelikle tarih dersi için hedeflenen üst düzey becerilerin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir fırsat sunacaktır. Gerçekleştirilen tarihsel canlandırma uygulamalarından bazılarına öğrencilerin dâhil edilmesi ve öğrencilerin uygulama sonrasında verdiği dönütler bu durumu destekler mahiyettedir. Ancak ülkemizde tarih derslerinde tarihsel canlandırma uygulamalarından yeterince yararlanılmadığı söylenebilir. Öğrencilerin üst düzey becerilerinin geliştirilmesi, kendi kişisel deneyimleri ile geçmişe daha anlamlı kılabilmeleri için tarih dersinde bu tür uygulamalara yer verilmesi tavsiye edilebilir. Böylelikle öğrencilerin birçok becerilerinin gelişmesinin yanı sıra tarih dersine ve geçmişte yaşanan tarihi olaylara bakış açılarının da olumlu yönde değişmesi söz konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- AGNEW, Vanessa (2004). "Introduction: What is the Reenactment?", **Criticism**, Summer/46-3, s. 327- 339.
- ANDERSON, Jay (1982). "Living History: Simulating Everyday Life in Living Museums", **American Quarterly**, 34/3, s. 290-306.
- ANDERSON, Jay (1984). **Time Machines: The World of Living History**. Nashville, Tenn.: American Association for State and Local History.
- ANDERSON, Jay (1985). **The Living History Sourcebook**, Nashville: American Association for State and Local History.
- ATA, Bahri (2002). **Müzelerle ve Tarihi Mekânlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin "Müze Eğitimi" İlişkin Görüşleri**, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- BARZUN, Jaquez ve GRAFF, Henry. F. (2001). **Modern Araştırmacı**, Çev.: Fatoş Dilber, Ankara: Tübitak Yay.
- BERK AKÇA, Neval (2012). **Ortaöğretim 11. Sınıf. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Tarihsel Canlandırma Uygulaması: Bir Eylem Araştırması**, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BURKE, Edmund (1998). “**A Philosophical Enquiry into the Sublime and Beautiful**”, (Ed.: David Womersley). Harmondsworth: Penguin.
- “Canlı Müze ile Çiftlik Hayatını Canlandıracaklar”, **Habertürk**, 2010.
- COLES, J. ve ARMSTRONG, P. (2008). “Living history: learning through re-enactment”, Paper presented at the **38th Annual SCUTREA Conference**, 2-4 July 2008, University of Edinburgh.
- COLINS, John W. ve O'BRIEN, Nancy P. (2003). “**Greenwood Dictionary of Education**”. London: Greenwood Press.
- “Çocuklara Eğlenceli Bir Tarih Yolculuğu”, **Milliyet Sanat**, Aralık 2011.
- DURING, Simon (2007). “Mimic toil: Eighteenth-century preconditions for the modern historical reenactment” **Rethinking History**, 11/3, s. 313- 333.
- GASSET, Ortega Y. (1998). **Tarihsel Bunalım ve İnsan**, Çev.: Neyire Gül Işık, İstanbul: Metis Yayınları.
- GENÇ, Nâlân H. (2002). “Tiyatro ve Canlandırma Dersi Hedeflerinin Gerçekleşme Düzeyi (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği)”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, s. 40–51.
- “Gladyatörlerin Savaşları Muğla’da”, **İhlâs Haber Ajansı**, 23 Mayıs 2008.
- HADDEN, Robert L. (1999). **Reliving the Civil War: A reenactor's handbook**, Mechanicsburg, PA: Stackpole Books.
- KELSEY, Darwin P. (1976). “Harvests of History” **Historic Preservation**, July-September/ 28, s. 20–24.
- KILIÇ, Emel (2010). **Tarih Turizminde Yeni Yöntemler: Yaşayan Tarih ve Tarihi Yeniden Canlandırma**. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Kültür Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.
- KOŞAY, Hamit Z. (1974). “Açık Hava Müzeleri ve Türkiye’de Açık Hava Müzesini Kurma İmkânları”, **Etnografya, Folklor, Dil, Tarih ve diğer Konularda Makaleler ve İncelemeler**.
- LOHITHAKSHAN, P.M. (2002). “Dictionary of Education A Practical Approach”. New Delhi: Kanishka Publishers.
- “Manisa’da 1533’e Yolculuk”. **NTV Tarih Dergisi**, Ağustos 2011.
- Medieval Reenactment: Society for Creative Anachronism, Eglinton Tournament of 1839**, SCA Fencing, Jousting, Adrian Empire, Kingdom of Calont LLC Books. ISBN 1156130743.
- MILLER, F.P., VANDOME, A.F. ve BREWSTER, J.M. (2010). **Clasical Reenactment**. Alphascript Publishing.

- MORRIS, Ronald V. (2001). "How Teachers Can Conduct Historical Reenactments in Their Own Schools", **Childhood Education Association for Childhood Education International**, Summer, 77/4.
- MURRAY, Janet (2008). "College voices The historical reenactor Helen Naylor is proud of her Anglo-Saxon alter-ego, Aelfwyn, **The Guardian**, Tuesday 12 February 2008.
- "Okçular Biga'da Buluştu", **Anadolu Jet Magazin**, Sayı: 32, Nisan 2012.
- "**Renaissance Reenactment, Including: English Civil War Society, the Sealed Knot (Reenactment)**, Brobdingnagian Bards, a Halo Called Fred, Marc Gunn, Steve MacDonald (Folk Musician), Poxy Boggards, the Jolly Rogers, Owain Phyfe, Three Pints Gone, Jousting Hephaestus Books. ISBN 1244873349.
- RENTZHOG, Sten (2007). **Open Air Museums – The History and Future of a Visionary Idea**, Kristianstad: Carlssons, Jamtli.
- SANCHEZ, Jose J. (2009). "Recreating History At School". **Historical Recreation as an Educational Project Book**.
- TURNER, Thomas N. (1985). "Historical Reenactment - Can It Work as a Standard Tool of the Social Studies", **Social Studies**, Sept./Oct, 76/5, s. 220- 223.
- Türk Dil Kurumu (1948). "Edebiyat ve Söz Sanatları Terimleri Sözlüğü", Ankara: TDK.
- "Ukraynalılar Kiev'in Nazi işgalinden kurtuluşunu yeniden yaşadı", **Cihan Haber Ajansı**. 7 Aralık 2009.
- WELSCH, Roger (1974). "Very Didactic Simulation", **The History Teacher**, 7/3, s. 356–364.

İnternette Ulaşılan Kaynaklar

- <http://www.bridgingages.com/2/1.0.2.0/5/What'sHistoricEnvironmentEducationandTimeTravels.pdf>, 20.10.2011 tarihinde saat 15.25'de alınmıştır.
- İzmir-Foça-Marsilya Tarihe Yolculuk Projesi*, <http://www.360derece.info/turkce.htm>, adresinden 12.09.2011 tarihinde saat 11.40'da alınmıştır.
- "Mevlana'nın Konya'ya göçü temsili canlandırıldı" **Doğan Haber Ajansı**, 2011. <http://www.dha.com.tr/haberdetay.asp?Newsid=159366> adresinden 5.5.2011 tarihinde saat 20.25'de alınmıştır.
- THOFTE, Leonora ve PEDERSEN Mikkel V., Living History Project, <http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/3729/1/Living%20History,%20Fall%202008.pdf> adresinden 12.04. 2011 tarihinde saat 09.45'de alınmıştır.